

**П. М. ЛІСОВСЬКИЙ
Ю. П. ЛІСОВСЬКА**

**ДИПЛОМАТИЧНА
ТА КОНСУЛЬСЬКА
СЛУЖБА**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ
Видавництво Ліра-К
2022

УДК 341.23+341.81](075.8)
Л 63

*Рекомендовано до друку
Науково-методичною радою Університету «Україна»
Протокол № 4 від 21 жовтня 2021 р.*

Рецензенти:

*Держалюк М.С. – доктор історичних наук, професор;
Ожеван М.А. – доктор філософських наук, професор;
Гриценко В.Г. – доктор юридичних наук, професор.*

Лісовський П.М., Лісовська Ю.П.

Л63 Дипломатична та консульська служба : навч. посіб.
Київ : Видавництво Ліра-К, 2022. 178 с.
ISBN 978-617-520-283-8

У навчальному посібнику автори висвітлюють загальноприйняті підходи в інформаційному капіталі дипломатичної та консульської служби. Визначено концептуальну модель шляхетної конституції особистості у переговорному процесі. Розкрито консульські практики на передовому дипломатичному фронті. Стверджено ентропійний вимір ковідного середовища. Передбачено систему превентивних заходів у боротьбі України з путінсько-російськими загарбниками.

Посібник розраховано на студентів, викладачів вищих навчальних закладів, а також співробітників дипломатичної та консульської служби.

УДК 341.23+341.81](075.8)

ISBN 978-617-520-283-8

© Лісовський П.М., Лісовська Ю.П., 2022

© Видавництво Ліра-К, 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
------------------------	---

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ТА КОНСУЛЬСЬКОЇ СЛУЖБИ

1.1. Загальноприйняті підходи щодо визначення дипломатичної та консульської служби	7
1.2. Афганістан як діюча платформа у системі дипломатичної та консульської служби (кінець ХХ та початок ХХІ століть).....	15
1.3. Адміністративне право як важливий критерій міжвідомчого партнерства щодо дипломатичної та консульської служби	25
1.3.1. Правовий критерій державного забезпечення в галузі освіти та науки	25
1.3.2. Правовий критерій державного контролю в сфері охорони здоров'я	30
1.3.3. Правовий критерій державного регулювання в сфері транспортної інфраструктури та телекомунікацій	33
1.3.4. Правовий критерій державної політики в сфері духовної культури та туризму	48
<i>Контрольні запитання</i>	52
<i>Теми рефератів</i>	52

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ДИПЛОМАТИЧНОЇ ТА КОНСУЛЬСЬКОЇ СЛУЖБИ

2.1. Метод дипломатичних та консульських інтересів народів світу в сучасних міжцивілізаційних протиріччях	53
2.2. Риторика як діамант мудрого слова в дипломатичній та консульській службі	61
2.3. Концептуальна модель шляхетної конституції особистості у переговорному процесі	66

2.3.1. Шляхетні образи духовного капіталу мудрості в дипломатичній та консульській службі	79
2.3.2. Шляхетний спосіб здійснення дипломатичних відносин.....	80
2.3.3. Гуманні акти дипломатії українства: прогнози на майбутнє	105
2.4. Людина ХХІ століття: дипломатична логіка «гри грою» у світовій шахівниці	124
<i>Контрольні запитання</i>	142
<i>Теми рефератів</i>	142

РОЗДІЛ 3. КОНСУЛЬСЬКІ ПРАКТИКИ НА ПЕРЕДОВОМУ ДИПЛОМАТИЧНОМУ ФРОНТІ ПОСТСУЧАСНОСТІ

3.1. Медична політика в постковідному середовищі: ймовірність ризику щодо стриманості та змістовності консульських практик на передовому дипломатичному фронті.....	144
3.2. Дипломатична та консульська природа нейроінтерфейсного механізму впливу у новій системі постосвіти та постнауки.....	152
3.3. Адміністративно-правове анування щодо захисту інформаційного капіталу в дипломатичній та консульській службі: гібридні загрози та заходи	155
3.4. Прогнози щодо глобального іміджу світової політики як дипломатичного та консульського процесу в умовах постсучасності	160
<i>Контрольні запитання</i>	172
<i>Теми рефератів</i>	172

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	173
--	------------

ПЕРЕДМОВА

У сучасну цифрову епоху постковідного синдрому є надто актуальна необхідність обґрунтувати важливість дипломатичної та консульської служби. Це призводить, у свою чергу, до корінних змін суспільного життя у будь-якій сфері. Це особливо стосується міжнародної сфери. Адже всі ми маємо вчитись жити по-новому в умовах глобального постковідного синдрому та повномасштабної війни проти путінсько-російської навали. При цьому варто використовувати ментально-патріотичну філософію нових правил та норм міжнародної поведінки.

Для цього необхідно якісно переосмислювати лексико-семантичне наповнення щодо поняття «державна служба», в межах поля якої здійснюється дипломатична та консульська діяльність. На наш погляд, «державна служба» означає не лише здійснення бюрократичних та чиновницьких принципів управління, а й здійснення таких ціннісно-сміслових принципів у дипломатичному та консульському світі як: мудрість, честь, самовідданість, патріотизм (любов до своєї рідної землі, народу) а також належний професіоналізм.

Проте, на практиці важко уявити будь-яку постсучасну державу без розвиненої системи бюрократії. Це свідчить про гостре питання щодо закриття українського неба під час повномасштабної війни з путінською агресією. Адже наше громадське життя так влаштоване, що без неї вона просто зупиниться, оскільки все громадянське людство планети цілеспрямоване за закриття українського неба від військово-російської орди. Так звану раціональну бюрократію справедливо відносять до числа найбільш важливих соціальних винаходів цивілізації. В той же час жодна державна інституція – і в нашій країні, і за кордоном – не піддається настільки постійної запеклої і часто цілком справедливої критиці, як ця сама бюрократія.

Крім того, пересічна більшість людей знає про те, що бюрократії в різних державах і в різні часи при всіх їх загальних

рисах значною мірою відрізняються одна від одної за своїм соціальним і юридичним статусом, рівнем організованості та ефективності, за місцем у міжнародній структурі державної влади, так хоча б просто за чесності або корумпованості чиновників, за рівнем так званої природньо-дипломатичної моралі (шляхетним духом). Проте, в сучасних умовах військових загроз саме Україна і веде активну наступальну дипломатію. Про це свідчить змістовний виступ Президента України В. Зеленського на конференції по міжнародній безпеці в Мюнхені 19 лютого 2022 року. Адже Україна проводить всі законодавчі ініціативи щодо безпеки своїх громадян.

На все це і звертають гостру увагу автори означеного посібнику, оскільки саме дипломатична політика ЄС та НАТО як протидія гібридним загрозам, відіграє сьогодні вирішальну роль. Адже повномасштабна війна в Україні проти путінсько-російської навали (геноциду проти людяності) свідчить про високий дух дипломатичної та консульської служби у світовому процесі. На разі, відбувається розслідування російської агресії в міжнародному кримінальному суді (Нідерланді, Гаазі). У цьому відношенні, як і в багатьох інших, всім нам належить пройти прискорений курс самонавчання, а саме: як вчитись навчатись в умовах постковідної міжнародної інтеграції, а також повномасштабної війни, розв'язаної путінськими загарбниками. Головне при цьому – в ніякому разі не бути емоційно та раціонально виснаженим, а навпаки – завдяки стриманості та змістовності інтелектуально згуртуватись у самому собі. При цьому, на тлі докорінних змін можливих форм, методів та прийомів дипломатичної та консульської служби необхідно набратись нових духовних сил на ниві совісті і честі як ефективно діючого урожаю мудрості.

Від авторів

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ТА КОНСУЛЬСЬКОЇ СЛУЖБИ

1.1. Загальноприйняті підходи до визначення поняття «дипломатична та консульська служба»

За сучасних умов кіберсучасності дипломатична служба – це професійна діяльність громадян України, спрямована на практичну реалізацію зовнішньої політики України, захист національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян та юридичних осіб України за кордоном. *Особливе значення відіграє дипломатична та консульська служба в період повномасштабної війни проти путінсько-російської орди.*

При цьому, правові засади та порядок організації діяльності дипломатичної служби України як складової частини державної служби, а також особливості правового статусу державних службовців, які перебувають на дипломатичній службі, визначає Закон України «Про дипломатичну службу».

Систему органів дипломатичної служби складають: Міністерство закордонних справ України, представництва Міністерства закордонних справ України на території України, закордонні дипломатичні установи України (дипломатичні представництва та консульські установи України в інших державах, представництва при міжнародних організаціях).

Працівники дипломатичної служби – це дипломатичні працівники та адміністративно-технічні працівники системи органів дипломатичної служби. Дипломатичний працівник – державний службовець, який виконує дипломатичні чи консульські функції в Україні або за кордоном та має відповідний дипломатичний ранг; адміністративно-технічний працівник – державний служ-

бовець, який здійснює адміністративно-технічне обслуговування системи органів дипломатичної служби.

Громадяни, які вперше приймаються на дипломатичну службу та раніше не перебували на державній службі, складають Присягу державних службовців відповідно до Закону України «Про державну службу».

Дипломатичні працівники проходять дипломатичну службу на посадах Міністра закордонних справ України та на дипломатичних посадах системи органів дипломатичної служби, а також на відповідальних посадах структурних підрозділів Адміністрації Президента України, які забезпечують здійснення Президентом України повноважень у зовнішньополітичній сфері, та на відповідальних посадах структурних підрозділів Апарату Верховної Ради України, які забезпечують представництво Голови Верховної Ради України у відносинах з органами влади інших держав та забезпечують здійснення заходів щодо міжнародного співробітництва Верховної Ради України. Для дипломатичних працівників, які працюють у закордонних дипломатичних установах України, встановлюються такі посади: Надзвичайний та Повноважний Посол України, Постійний представник України при міжнародній організації; Генеральний консул України; Радник – посланець; радник; консул України; перший секретар; віце-консул; другий секретар; третій секретар; аташе.

Кадри дипломатичної служби складають: працівники, які займають штатні дипломатичні посади на постійній основі; працівники, які обіймають штатні адміністративно-технічні посади на постійній основі, працівники, які обіймають штатні дипломатичні та адміністративно-технічні посади на визначений термін (терміновий, трудовий договір).

Міністр закордонних справ України призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України та звільняється з посади Верховною Радою України.

Надзвичайний та Повноважний Посол України, Постійний представник України при міжнародній організації призначаються на посади та звільняються з посад Президентом України за поданням Міністра закордонних справ України. Укази Президента України з цих питань скріплюються підписами Прем'єр-міністра України та Міністра закордонних справ України.

Міністр закордонних справ України вносить Президенту України подання щодо кандидатур про призначення на посади Надзвичайного та Повноважного Посла України, Постійного представника України при міжнародній організації після консультацій у Комітеті Верховної Ради України у закордонних справах про кандидатури на ці посади.

У органах дипломатичної служби здійснюється ротація працівників дипломатичної служби.

Працівники дипломатичної служби можуть направлятися у довгострокове відрядження з урахуванням їхньої професійної підготовки та спеціалізації, а після закінчення попереднього довгострокового відрядження направляються у наступне довгострокове відрядження не раніше, ніж через півтора роки.

Довгострокове відрядження дипломатичних працівників триває, як правило, до чотирьох років у державах із нормальними кліматичними умовами та стабільною політичною ситуацією та до трьох років у державах із важкими кліматичними умовами або складною політичною ситуацією.

Довгострокове відрядження адміністративно-технічних працівників триває, як правило, до трьох років у державі із нормальними кліматичними умовами та стабільною політичною ситуацією та до двох років у державах із важкими кліматичними умовами або складовою політичною ситуацією.

По закінченню довгострокової команди працівникам дипломатичної служби надається попередня посада, а в разі неможливості цього – рівноцінна їй посада в системі органів дипломатичної служби.

Працівники інших органів державної влади можуть бути тимчасово відряджені до органів дипломатичної служби для виконання службових обов'язків.

Дипломатичний ранг – це спеціальне звання, яке відповідно до Конституції України та Закону України «Про дипломатичну службу» присвоюється дипломатичним службовцям.

В Україні встановлюються такі дипломатичні ранги:

- Надзвичайний та Повноважний Посол;
- Надзвичайний та Повноважний Посланник першого класу;
- Надзвичайний та Повноважний Посланник та другого класу;

- радник першого класу;
- радник другого класу;
- перший секретар;
- другий секретар;
- третій секретар;
- аташе.

Дипломатичний ранг присвоюється згідно з посадою, яку займає дипломатичний службовець.

Дипломатичні ранги Надзвичайного і Повноважного Посла, Надзвичайного і Повноважного Посланника першого класу, Надзвичайного і Повноважного Посланника другого класу присвоюються дипломатичним службовцям Президентом України за поданням Міністра закордонних справ України.

Особі, яка вперше призначена на дипломатичну посаду, присвоюється найнижчий дипломатичний ранг, до якого приписана її посада.

В окремих випадках за значні успіхи в роботі та особливі заслуги дипломатичним працівникам може бути надано черговий дипломатичний ранг достроково. Не допускається дострокове присвоєння дипломатичного рангу двічі поспіль.

Граничний вік перебування на дипломатичній службі становить 65 років. Після досягнення 65-річного віку особи, яким присвоєно дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла, можуть перебувати на дипломатичних посадах, призначення на які здійснює Президент України.

В особовій справі дипломатичного службовця робиться запис про присвоєння, зміну та позбавлення дипломатичного рангу. Відомості про присвоєння, зміну та позбавлення дипломатичного рангу вносяться до реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування. На вимогу дипломатичного службовця в його трудовій книжці робиться запис про присвоєння, зміну та позбавлення дипломатичного рангу.

Встановлюються такі терміни перебування дипломатичних працівників у дипломатичних рангах:

- аташе, третього секретаря, другого секретаря, першого секретаря, радника другого класу становить три роки.

– радника першого класу, Надзвичайного і Повноважного Посланника другого класу, Надзвичайного і Повноважного Посланника першого класу не встановлюється.

Адміністративним службовцям дипломатичні ранги не присвоюються. Їм присвоюються ранги державних службовців у порядку, встановленому Законом України «Про державну службу».

Дипломатичний службовець, якому присвоєно дипломатичний ранг, може бути позбавлений дипломатичного рангу за рішенням суду. У разі припинення дипломатичним службовцем громадянства України позбавлення дипломатичного рангу здійснюється органом чи посадовою особою, які його присвоїли.

Представництва та консульські установи України за кордоном є постійно діючими установами України за кордоном, які здійснюють офіційні міжнародні відносини та представництво України за кордоном.

Основним міжнародно-правовим документом щодо регулювання дипломатичних відносин між державами є Віденська конвенція про дипломатичні зносини, прийнята 18 квітня 1961 року на Конференції ООН з дипломатичних відносин та імунітетів. Учасниками Віденської конвенції на сьогоднішній день є понад 160 держав і, зокрема, Україна.

Віденська конвенція передбачає, що встановлення дипломатичних відносин між державами та започаткування постійних дипломатичних представництв здійснюється лише за їх взаємною згодою.

Відповідно до Віденської конвенції дипломат, представник України має такі функції: подання та захист у державі перебування інтересів України та її громадян у межах, що допускаються міжнародним правом; ведення переговорів із урядом держави перебування; з'ясування всіма законними способами умов життя та подій у державі перебування та інформування про них уряду України; заохочення дружніх відносин між Україною та державою перебування, розвиток взаємовідносин у галузі економіки, культури та науки; виконання консульських функцій.

Порядок призначення голови дипломатичного представництва України передбачає отримання від уряду країни його майбутнього перебування згоди (агредана) на його призначення. У Віденській конвенції про це сказано так: «Яка держава, що

акредитує, повинна бути переконана в тому, що держава перебування дала агреман на ту особу, яка вона збирається акредитувати як главу представництва в цій державі».

Дипломатичний представник, який одержав агреман, вважається персоною грата, тобто бажаною особою. У разі відмови у наданні агреману відповідна особа вважається персоною нон грата (небажаною) [14, с. 68]. При цьому держава перебування не зобов'язана повідомляти державу, що акредитує, мотиви відмови.

Офіційна діяльність Головуючого дипломатичного представництва України в певній країні перебування розпочинається з вручення ним вірчих грамот. Вручення вірчих грамот відбувається у кожній країні відповідно до свого протокольного церемоніалу. Але основні елементи, що відповідають міжнародній практиці, такі: вірчі грамоти приймає Головуючий держави у своїй офіційній резиденції, на церемонії присутні високі особи з боку Керівника держави та міністерства закордонних справ, посла супроводжують члени дипломатичного персоналу, при врученні можливий обмін промовами (але не завжди і не обов'язково після вручення грамот глава держави дає послу так звану приватну аудієнцію (бесіда з послом), у деяких країнах послу надаються військові почесні. З моменту вручення грамот вважається, що посол розпочав виконання своїх обов'язків.

Віденська конвенція передбачає, що держава може призначити одного й того самого главу свого дипломатичного представництва в одну або кілька держав за умови отримання на це згоди цих держав. Якщо один і той же голова представництва акредитується у кількох державах, то можуть бути призначені повірені у справах у кожному з них, де глава представництва не має постійного місця перебування. У такому разі дипломатичне представництво називається місією.

Держава перебування може у будь-який час, не мотивуючи свого рішення, повідомити Україну, що голова представництва чи хтось із членів дипломатичного персоналу України є персоною нон грата. У такому разі Україна зобов'язана відкликати таку особу або призупинити її функції у представництві України. якщо Україна відмовиться або не виконає протягом розумного терміну свої обов'язки, держава перебування може відмовити у визнанні такої особи працівником представництва України.

Чисельність персоналу дипломатичного представництва України визначається укладенням конкретної угоди із країною перебування. За відсутності такої угоди держава перебування може запропонувати, щоб чисельність персоналу зберігалася у межах, які вона вважає достатніми та нормальними, враховуючи обставини та умови, що існують у державі перебування, а також потреби представництва України.

Дипломатичні привілеї та імунітети – це сукупність особистих прав та переваг, які надають іноземним дипломатам та дипломатичним представництвам у країнах перебування з метою успішного виконання ними своїх функцій.

Відповідно до Віденської конвенції 1961 року дипломатичні працівники України мають такі привілеї та імунітети: недоторканність приміщень, архівів та дипломатичної пошти, звільнення від податків, свободу відносин зі своїм урядом, іншими представництвами та консульствами своєї держави, де б вони не знаходилися, митні привілеї, право прапора та герба на будинку представництва тощо. Держава перебування зобов'язана надавати всі можливості для виконання функції представництва, включаючи належні заходи захисту приміщень представництва від вторгнення, заподіяння шкоди або образи. Разом з цим дипломатичні працівники України мають і особисті привілеї та імунітети, що передбачають особисту недоторканність дипломата, недоторканність та захист приміщень, в яких він проживає, дипломат також не підлягає юрисдикції держави перебування. Особистий багаж дипломата звільняється від митного огляду, за винятком випадку, коли є серйозні підстави припустити, що у ньому є речі, ввезення чи вивезення яких заборонено законом, або регулюється карантинними правилами держави перебування [14, с. 69].

Принцип недоторканності дипломата набирає чинності з часу його прибуття на територію країни, що приймає, і припиняється при його остаточному від'їзді після закінчення своєї місії. Дипломатичні привілеї та імунітети поширюються також на членів сім'ї дипломата.

Відповідно до Віденської конвенції широкі привілеї та імунітети надаються адміністративно-технічному та обслуговуючому персоналу дипломатичних представництв та членам їх сімей. Вони користуються дипломатичними привілеями та імунітетами

з тим винятком, що імунітет від громадянської та кримінальної юрисдикції держави перебування не поширюється на дії, вчинені ними при виконанні своїх службових обов'язків, та його багаж може підлягати митному огляду.

На основі взаємності держави можуть укласти між собою угоду про розширення привілеїв та імунітетів, передбачених конвенцією.

Відповідно до міжнародного права дипломатичні правила та імунітети в цьому обов'язі надаються Президенту України, Прем'єр-міністру України, Міністру закордонних справ України та представникам інших вищих установ держави під час їхнього перебування на іноземних територіях.

Військовий обов'язок та військова служба

Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України.

Правовою основою військового обов'язку та військової служби є Конституція України, закони України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», інші закони України, а також прийняті відповідно до них укази Президента України та інші нормативно-правові акти.

Військовий обов'язок містить у собі: підготовку громадян до військової служби; приписку до призовних дільниць; прийняття у добровільному порядку (за контрактом) та заклик на військову службу; проходження військової служби; виконання військового обов'язку у запасі; проходження служби у військовому резерві; дотримання правил військового обліку.

Громадяни України чоловічої статі, придатні до проходження військової служби за станом здоров'я і віком, а жіночої статі – також за відповідною фаховою підготовкою, повинні виконувати військовий обов'язок згідно із законодавством.

Громадяни проходять військову службу, службу у військовому резерві та виконують військовий обов'язок у запасі відповідно до законодавства.

За військовим обов'язком громадяни України поділяються на такі категорії:

– допризовники – особи, які підлягають приписці до призовних дільниць; призовники – особи, приписані до призовних дільниць;

- військовослужбовці – особи, які проходять військову службу;
- військовозобов'язані – особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави;

- резервісти – військовозобов'язані, які у добровільному порядку проходять службу у військовому резерві Збройних Сил України та інших військових формувань.

Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я та віком громадян України, пов'язаної із захистом Вітчизни. Час проходження військової служби зараховується громадянам України до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.

Види військової служби:

- термінова військова служба;
- військова служба за контрактом осіб рядового, сержантського та старшинського складу;
- військова служба (навчання) курсантів (слухачів) вищих військових установ, а також вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, військова служба за контрактом осіб офіцерського складу;
- військова служба на заклик осіб офіцерського складу.

1.2. Афганістан як діюча платформа у системі дипломатичної та консульської служби (кінець XX та початок XXI століть)

В означеному посібнику автори звертаються до історично-описового характеру. Як свідчить історія другої половини XX століття, дипломатичні відносини між Афганістаном та РРФСР на рівні повноважних представництв були встановлені під час переговорів, що проходили в період 7 квітня – 27 травня 1919 р.